

Hedendaags kaatsen: de verwording tot een kille sport

Gedrag beïnvloedt gedrag, óók op en om het kaatsveld. In de weekenden van de zomer van 2002 trok ik als een moderne marskramer met behangtafel, vlag en billboard langs de kaatsvelden in Friesland om mijn boek Kaatsen, méér dan kaatsen, de Haantsjes fan Holwert aan de man te brengen. Nooit eerder bezocht ik zoveel hoofdklassekaatspartijen in één seizoen. Het was een zomer vol prachtige gesprekken met kopers en niet-kopers.

Maar hoe zat het met het kaatsen? Ik heb veel partijen gezien, maar op zeker moment begon het me op te vallen hoe stil het was óp en óm het veld. De woordenschat van een kaatser in het veld reikt in de laatste twee, drie decennia nauwelijks verder dan “allé” en een kwinkslag of enige psychologische oorlogsvoering lijkt vandaag de dag helemaal uit den boze. Als Henk Vlietstra uit balorigheid een bovenpaal een metertje of wat buiten het veld zet om aan te geven dat de zojuist boven gegeven bal dan werkelijk boven zou zijn geweest, dan is

er altijd wel een scheidsrechter die vindt dat zoiets werkelijk niet kan, hoeveel pret het publiek ook bij zo'n actie beleeft. En als Klaas-Anne Terpstra zich duidelijk opmaakt om zijn tegenstander Chris Wassenaar op verbale wijze uit het evenwicht te brengen, dan komt de scheidsrechter al snel een paar stappen dichterbij, waarbij hij een begrijpende glimlach van Terpstra oogst. Kaatsers lijken wat mondigheid betreft door de instructies aan KNKB-scheidsrechters te zijn geïnfantiliseerd.

De kaatsers van de laatste tijd - technisch zoveel beter dan hun voorgangers - lijken zich niet te (mogen) realiseren dat hun sport slechts bestaansrecht heeft, als er publiek op afkomt. En publiek wil, naast goed spel, beleving, emotie, passie, het verlangt naar grote strijd met alle facetten die daarbij horen. Kaatsliefhebbers willen zich verliezen in de strijd die hun wordt voorgetoverd, maar dat lukt zo zelden, onder andere door gebrek aan geuite beleving bij de spelers: gedrag beïnvloedt gedrag. In die zomer van 2002 heb ik mogen constateren dat het publiek tijdens een kaatswedstrijd zelden of nooit tot groot applaus, laat staan tot juichen komt, wat als een voorbode van de dood van de sport zou kunnen worden gezien. En toch ... zijn zowel de spelers als het publiek liefhebbers van de

kaatssport en het laatste wat beide groepen zouden wensen, is de teloorgang van hun sport.

Werkt de strakke reglementering op eerder genoemde terreinen niet positief op de beleving van de sport, niet bij de kaatsers en dus evenmin bij het publiek, er is nóg een factor waarvan de invloed niet te overschatten valt, als het gaat om die beleving. Dat is het fenomeen dat het karakter van de sport nog zwaarder heeft aangetast dan de verbale indamming ervan: de nap.

De huidige hoofdklasseperkspeler is zich er maar al te zeer van bewust dat de nap hem in staat stelt een “mooie bal” zonder meer boven te slaan, terwijl hij weet dat hij dankzij de nap daartoe ook in staat is bij een “wat mindere bal”. Wat betekent dit voor zijn beleving van de sport? Het heeft in ieder geval tot gevolg dat hij bij het bovenslaan van een “mooie bal” nauwelijks enthousiasme zal tonen (tenzij de slag plaatsvindt op een cruciale stand), want die bovenslag mocht worden verwacht. Ook het publiek verwacht die bovenslag en het ziet dan ook geen aanleiding tot een blijk van waardering (je hoort alleen om je heen: “Fierste moaie bal”).

Bij het bovenslaan van die “wat mindere bal” is de kans op enig enthousiasme bij speler en dus ook - gedrag beïnvloedt gedrag - bij het publiek niet veel groter, want elke speler weet dat hij ook die kan bovenslaan door de eigenschappen van de nap. Op de zaterdagwedstrijd in Beetgum in die zomer van 2002 besloot ik bij vier partijen de

Vitrine in het Kaatsmuseum met kaatsattributen. (Foto: Jolt van der Veen)

n kille sport

er altijd wel een scheidsrechter die vindt dat
zo iets werkelijk niet kan, hoeveel pret het
publiek ook bij zo'n actie beleeft. En als Klaas-
Anne Terpstra zich duidelijk opmaakt om zijn
tegenstander Chris Wassenaar op verbale
wijze uit het evenwicht te brengen, dan komt
de scheidsrechter al snel een paar stappen
dichterbij, waarbij hij een begrijpende
glimlach van Terpstra oogst. Kaatsers lijken
wat mondigheid betreft door de instructies
aan KNKB-scheidsrechters te zijn
geïnfantiliseerd.

De kaatsers van de laatste tijd - technisch
zoveel beter dan hun voorgangers - lijken zich
niet te (mogen) realiseren dat hun sport
slechts bestaansrecht heeft, als er publiek op
afkomt. En publiek wil, naast goed spel,
beleving, emotie, passie, het verlangt naar
grote strijd met alle facetten die daarbij horen.
Kaatsliefhebbers willen zich verliezen in de
strijd die hun wordt voorgetoverd, maar dat
slukt zo zelden, onder andere door gebrek aan
geuute beleving bij de spelers: gedrag
beïnvloedt gedrag. In die zomer van 2002 heb
ik mogen constateren dat het publiek tijdens
een kaatswedstrijd zelden of nooit tot groot
applaus, laat staan tot juichen komt, wat als
een voorbode van de dood van de sport zou
kunnen worden gezien. En toch ... zijn zowel
de spelers als het publiek liefhebbers van de

kaatssport en het laatste wat beide groepen
zouden wensen, is de teloorgang van hun
sport.

Werkt de strakke reglementering op eerder
genoemde terreinen niet positief op de
beleving van de sport, niet bij de kaatsers en
dus evenmin bij het publiek, er is nóg een
factor waarvan de invloed niet te overschatten
valt, als het gaat om die beleving. Dat is het
fenomeen dat het karakter van de sport nog
zwaarder heeft aangetast dan de verbale
indamming ervan: de nap.

De huidige hoofdklasseperkspeeler is zich er
maar al te zeer van bewust dat de nap hem in
staat stelt een "mooie bal" zonder meer boven
te slaan, terwijl hij weet dat hij dankzij de nap
daartoe ook in staat is bij een "wat mindere
bal". Wat betekent dit voor zijn beleving van
de sport? Het heeft in ieder geval tot gevolg
dat hij bij het bovenslaan van een "mooie bal"
nauwelijks enthousiasme zal tonen (tenzij de
slag plaatsvindt op een cruciale stand), want
die bovenslag mocht worden verwacht. Ook
het publiek verwacht die bovenslag en het ziet
dan ook geen aanleiding tot een blijk van
waardering (je hoort alleen om je heen:
"Fierste moaie bal").

Bij het bovenslaan van die "wat mindere bal"
is de kans op enig enthousiasme bij speler en
dus ook - gedrag beïnvloedt gedrag - bij het
publiek niet veel groter, want elke speler weet
dat hij ook die kan bovenslaan door de
eigenschappen van de nap. Op de
zaterdagwedstrijd in Beetgum in die zomer
van 2002 besloot ik bij vier partijen de

Oude kaatswand met afgeknipte vingertoppen (Foto: Jolt van der Veen)

hoeveelheid keren dat er applaus klonk - niet
alleen bij een bovenslag - te tellen. Het
resultaat bevestigde mijn vaststelling
hierboven overduidelijk: het is stil óp en óm
de kaatsvelden.

Door de "macht van de nap" mag een opslager
die "mooie bal" niet geven en een "wat minder
mooie" eigenlijk ook niet en dus is hij
gedwongen tot het nemen van veel risico en
dan wil hij het perk nog wel eens missen:
dood spel zonder groots moment! Overigens
moet wel worden vastgesteld dat er nogal wat
opslagers zijn voor wie het onmogelijk schijnt
enige variatie in hun stijl aan te brengen,

waarmee ze het de perkspelers nog wat
gemakkelijker maken (merkwaardig dat ze
volgens de trainers die ik sprak, bij trainingen
die variatie wel toepassen).

Bovenslagen waren bij de "echte" kaatssport
aanleiding tot groot enthousiasme bij spelers
en dus ook bij het publiek. Ze werden zelfs
geteld en soms werd er een medaille voor de
meeste bovenslagen in de eerste omloop of
voor de verste bovenslag (een "hercules")
uitgeleefd. De bovenslag was zo iets als een
heldendaad en kwam sporadisch voor. En nu
... kijken spelers noch publiek op van een
bovenslag meer of minder.

Wat zijn de heldendaden in de huidige kaatssport? In ieder geval zelden nog de bovenslagen. Misschien zijn het de flitsende opslagen, zoals Chris Wassenaar en Douwe Groenendijk ze van tijd tot tijd weten te produceren. Wellicht zijn het de mooie rally's in het tussenspel, ook al stellen kenners vast dat er dan sprake is van fouten. Sport echter is mensenwerk en mensen maken fouten en dus horen deze “fouten” niet alleen bij de sport, maar ze maken haar ook onvoorspelbaar en dus attractiever: ze versterken de emoties bij spelers en publiek. Zonder deze “fouten” zou het spel saaier zijn. In zijn huidige vorm stimuleert de nap het ontstaan van tussenspel echter allerminst, zodat deze enthousiasmerende factor in het hedendaagse kaatsen een kommervol bestaan leidt.

De nap van vandaag heeft ervoor gezorgd dat de onvoorspelbaarheid grotendeels uit de sport is verdwenen: de verwerking van een opgeslagen bal leidt - wat gechargeerd gesproken - tot een bovenslag of een kwaadslag en dus ... tot dood spel, vaak zonder groots moment. Omdat een bovenslag nauwelijks nog tot emotie leidt en een kwaadslag uiteraard tegenvallend is, zal de door de perkspeler geuite emotie voornamelijk negatief zijn, wat weer zijn invloed heeft - gedrag beïnvloedt gedrag - op de beleving bij het publiek.

Was kaatsen vroeger méér dan kaatsen, de hierboven besproken facetten hebben ertoe geleid dat het vandaag een stuk minder is: het hart is uit het spel gehaald en wat over is

gebleven - en helemaal in de perceptie van de toeschouwer - is nog slechts (een poging tot) meppen. En dat blijkt te weinig om de kaatser zelf zijn beleving te laten uiten, laat staan dat de harten van de toeschouwers erdoor worden verwarmd.

De conclusie kan eigenlijk niet anders luiden dan dat men wel heel erg veel van kaatsen moet houden om ervan te kunnen houden. Heeft het (gedwongen) gebrek aan mondigheid bij de huidige kaatsers het spel voor een belangrijk deel van zijn levendigheid beroofd, de macht van de nap in zijn huidige vorm heeft ervoor gezorgd dat de kaatssport nog meer in haar karakter is aangetast: van een levendige sport met mogelijkheden tot verrassing op elk ogenblik is het tot een sport verworden met te veel voorspelbare momenten, die het tonen van positieve emoties bij spelers en publiek tot een schaars artikel maken. Aan de huidige kaatssport kan dan ook nog slechts de dynamiek van een kerkhof worden toegedicht. Ook daar heerst de voorspelbaarheid, namelijk die van de dood. En stil is het er ook.

Gerrit Lettinga

Op de Bealch!

Ek it Frysk hat fan 't winter syn spultsje om it moaiste wurd hân. Uteinlings waard it *babbelegûchjes*, fuort folge troch *bargebitten*. It heimsinnige *bjusterbaarlik* mocht fan de inisjatyfnimmer, de LC-redakteur Pieter de Groot, net meidwaan omdat it ferwurden is ta in klisjee. Likegoed hienen noch fjirtich lêzers op it wurd stimd. Soks seit wat oer de krêft fan *bjusterbaarlik*. Mr. Klaas Bylma, de redenrike PC-foarsitter fan 1929-1973, woe mei “in bjusterbaarlike dei” it net ûnder wurden te bringen karakter fan de PC-dei oantsjutte. Fansels moat men fan sa'n fynst ôfbliuwe. Der foelen noch twa keatswurden yn de prizen: *boppeslach* (oars ek al lang ôfsakke ta in klisjee) en, ferrassender, *pripper* (beide twa kear neamd).

Ik soe foar it keatsen sels op wat oars útkommen wêze. De rike keatserstaal is faak hiel direkt, libben, konkreet. Dat wurdt noait dúdliker as men dy fergeliket mei it beskaafde idioom fan de sa ferneamde dochter fan it keatsen, it yn 1874 troch major Walter Clopton Wingfield útfûne tennisjen. In bal dy't by it tennisjen nei de opslach, ik bedoel service, net weromslein wurdt, hyt in *ace*. “Ace”? Ik kin my der, ek as taalkundige, neat by foarstelle.

Dan it keatsen. Ofhinklik fan de krechte manier fan opslaan giet it om fjoerpylken as (ik begjin noch betreklik fatsoenlik en foarsichtich): in *strûper*, *stekker*, *skroeier*, *brûzer*, *kûgel*, *rakkert*,

Goed gekeurd materiaal:
De want is gemaakt door Reinder Triemstra, de bal door Jan Scheepvaart. (Foto: Jan Tromp)

